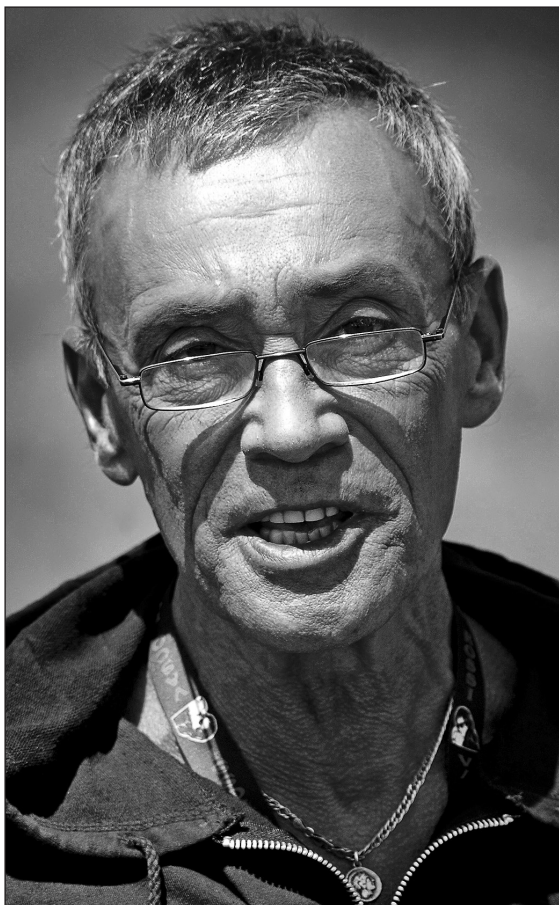

**Stat rosa pristina nomine
nomina nuda tenemus**

Андрій Олегович Добролюбський
(1949–2023)

Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

Кафедра історії України

АО:
Nomina nuda tenemus

Меморіальні читання
А. О. Добролюбського

Одеса
2024

УДК 94(100)(477); 902/904(092)(084)

М49

Видання рекомендовано Вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».
Протокол №17 від 27 червня 2024 р.

Редколегія:

Головний редактор О. Б. Головка
Ю. А. Добролюбська
О. П. Сєкерська
А. В. Красножон

М 49

АО: Nomina nuda tenemus. Меморіальні читання А. О. Добролюбського. Добірка наукових статей / Колектив авторів за ред. О. Б. Головка; Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2024. – Одеса: Бондаренко М. О., 2024. – 208 с. : іл.

ISBN 978-617-8327-84-2

УДК 94(100)(477); 902/904(092)(084)

Макет та дизайн обкладинки:

Д. А. Топал

ISBN 978-617-8327-84-2

© Автори текстів, 2024

© ПНПУ, 2024

Зміст

Андрій Красножон
NOMINA NUDA TENEMUS
(Ми володіємо простими іменами):
пам'яті Андрія Добролюбського
9

Фотоальбом
15

Історія та теорія археології

Євген Борінштейн
МЕНТАЛІТЕТ ОДЕСИТА: ТВОРЧА СКЛАДОВА
АНДРІЯ ДОБРОЛЮБСЬКОГО
27

Юлія Добролюбська
АРХІВНИЙ ФОНД РОДИНИ ДОБРОЛЮБСЬКИХ
32

Андрій Красножон
ПЕРСПЕКТИВИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
НА ПРИМОРСЬКОМУ БУЛЬВАРІ В ОДЕСІ
36

Валерій Левченко
ПІДГОТОВКА ТА АТЕСТАЦІЯ КАДРІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ
З АРХЕОЛОГІЇ В ОДЕСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ІСТОРИКО-
АРХЕОЛОГІЧНОМУ МУЗЕЇ
(друга половина 1920-х – початок 1930-х рр.)
43

Ірина Немченко
ПОВСТАННЯ ЧИ РЕВОЛЮЦІЯ:
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АРСЕНАЛ ОЛДЖЕРНОНА СІДНЯ
51

Світлана Паламарчук
КУЛЬТУРНИЙ ВСЕСВІТ АНДРІЯ ДОБРЮБСЬКОГО
55

Павло Тоцький
КАРДИНАЛ РІШЕЛЬЄ І ГАЛЛІКАНІСТСЬКА КОНЦЕПЦІЯ
УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВОЮ
63

**Археологія та історія доби каменю –
раннього залізного віку**

Наталія Бурдо
ДОМЕСТИКАЦІЯ КОНЯ. ДЕ, КОЛИ, ХТО І НАВИЩО?
72

Оксана Вар'ян
В ПОШУКАХ ІДЕАЛУ: ВЗІРЦЕВИЙ ГРОМАДЯНИН У КОЛЕКТИВНИХ
УЯВЛЕННЯХ АФІНЯН КЛАСИЧНОГО ПЕРІОДУ
78

Михайло Відейко
¹⁴C ДАТИ ТА АБСОЛЮТНА ХРОНОЛОГІЯ КУКУТЕНІ-ТРИПІЛЛЯ:
ЩО І ЯК НАСПРАВДІ МИ ДАТУЄМО?
85

Світлана Іванова
НАРОДЖЕННЯ КУРГАНУ: ПРО ПОЧАТОК НОВОЇ ПОХОВАЛЬНОЇ
ТРАДИЦІЇ АЗОВО-ЧОРНОМОРСЬКИХ СТЕПІВ
91

Олег Савельєв
ДО ПРОБЛЕМИ ФІНАЛЬНОГО ЕТАПУ ІСТОРІЇ ТІРИ
100

Валерій Топчий
КСЕНОФОНТ АФІНСЬКИЙ: СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ
Й ПОЧАТОК ВІЙСЬКОВОЇ КАР'ЄРИ
109

Генадій Тощев, Світлана Андрух
ДОСЛІДЖЕННЯ МАМАЙ-ГОРИ

113

Юрій Чернієнко
ДЕЯКІ РОЗДУМИ ЩОДО ПРЕІСТОРИЧНИХ ЖИТЕЛ
ЗЕМЛЯНКОВОГО ТИПУ

119

Анастасія Ягупова, Олена Секерська, Сергій Маєвський
ВИПАДКОВА ЗНАХІДКА ТЕРАКОТ
НА НІКОНІЙСЬКОМУ ГОРОДИЩІ

128

**Археологія та історія Середньовіччя
та Нового часу**

Serghei Agulnikov
THE NOGAI BURIAL MOUNDS IN SOUTHWEST BUDZAK

134

Ігор Бруяко
ГОРОДИЩЕ КАРТАЛ В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА РАННЬОГО
НОВОГО ЧАСУ (ЗА АРХЕОЛОГІЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ)

141

Олександр Головко
КОНФЕДЕРАЦІЯ «ЧОРНИХ КЛОБУКІВ» НА ПІВДЕННОМУ КОРДОНІ
РУСІ (КІНЕЦЬ XI – ПЕРША ТРЕТИНА XIII СТ.).

147

Наталія Діанова
ЄВРЕЙСЬКИЙ ФАКТОР В ІСТОРІЇ ОДЕСИ XIX СТ.

153

Віктор Савченко
ДО ПИТАННЯ КЕЛЬТСЬКОЇ «ПРИСУТНОСТІ» В УКРАЇНІ

158

Секерська Олена
КОНІ ІЗ ПОЛОВЕЦЬКИХ ПОХОВАНЬ БІЛЯ С. ВИНОГРАДНЕ
ТОКМАЦЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

164

Олександр Смирнов, Леонід Смирнов, Денис Бондаренко
ЩЕ РАЗ ПРО КОЛЕКТИВНЕ СЕРЕДНЬОВІЧНЕ ПОХОВАННЯ
НА О. БЕРЕЗАНЬ

169

Вадим Чепіженко
ТРАГІЧНА ІСТОРІЯ ЕЛІС НОРФОЛКСЬКОЇ,
АБО ЯК БЕЗКАРНО ВБИТИ ОНУКУ КОРОЛЯ?

174

Додаток

Хронологічний покажчик друкованих праць
доктора історичних наук,
професора Андрія Олеговича Добролюбського
Укладач – Ю. А. Добролюбська

183

ПІДГОТОВКА ТА АТЕСТАЦІЯ КАДРІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ З АРХЕОЛОГІЇ В ОДЕСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ІСТОРИКО-АРХЕОЛОГІЧНОМУ МУЗЕЇ (друга половина 1920-х – початок 1930-х рр.)

Валерій Левченко

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних і
гуманітарних дисциплін
Одеський національний морський
університет, м. Одеса

Анотація. У статті розглядаються форми підготовки та атестації кадрів вищої кваліфікації з археології в Одеському державному історико-археологічному музеї упродовж другої половини 1920-х – початку 1930-х рр. Проаналізовано основні особливості у змінах форм підготовки та атестації. Відзначено зміни позиції влади у галузі вищої археологічної освіти. У результаті дослідження встановлено, що радянська влада, яка сприймала науку, зокрема археологію, як основну рушійну силу не лише культурного, а й соціального та політичного прогресу, формувала нові вимоги форм підготовки та атестації фахівців з археології на основах марксистсько-ленінської ідеології. У зв'язку з чим вона коригувала умови їх підготовки та існування відповідно до певних ідейно-політичних настанов, що дозволило їй забезпечити собі необхідний фундамент для зміни корінного перевороту в духовному розвитку суспільства з метою формування нової, соціалістичної генерації наукової інтелігенції.

Ключові слова: археологія, Одеський державний історико-археологічний музей, підготовка археологічних кадрів, історія науки, інституція, генерації.

Abstract. The article examines the forms of training and certification of highly qualified personnel in archeology in the Odesa State Historical and Archaeological Museum during the second half of the 1920s – the beginning of the 1930s. The main features of the changes in the forms of training and certification are analyzed. The changes in the position of the authorities in the field of higher archaeological education were noted. As a result of the study, it was established that the Soviet government, which perceived science, archeology in particular, as the main driving force of not only cultural, but also social and political progress, formed new requirements for training and certification of archeology specialists based on Marxist-Leninist ideology. In connection with this, she adjusted the conditions of their training and existence in accordance with certain ideological and po-

litical guidelines, which allowed her to provide herself with the necessary foundation for a radical revolution in the spiritual development of society with the aim of forming a new, socialist generation of scientific "intelligentsia".

Key words: *archaeology, Odesa State Historical and Archaeological Museum, training of archaeological personnel, history of science, institution, generation.*

Оскільки у 1921–1923 рр. у вищих навчальних закладах УСРР інститут аспірантури не існував, то підготовка та атестація молодих вчених була передана до науково-дослідних установ (НДУ), які існували при академічних інституціях (ВУАН, музеї, бібліотеки тощо). Тільки у 1923/24 навчальному році в мережі вищої школи УСРР з'явилися перші НДУ з аспірантурою, які були закріплені за провідними вишами, зокрема і за одеськими [1, с. 210]. Сформована 1923 р. та впродовж кожного наступного року реорганізована мережа НДУ Одеси за вертикальним підпорядкуванням належала двом керівним органам: Головному управлінню науковими установами НКО УСРР (Укрнауки), якій підпорядковувалися науково-дослідні кафедри, бібліотеки, музеї, обсерваторії, та Президії ВУАН, яка керувала науковими товариствами [5, с. 112]. Подібна нестабільна ситуація спіткала й наукову корпорацію археологів, нагальною турботою якої було питання підготовки професійних кадрів, що було вирішено лише на короткий термін, коли в Одеському державному історико-археологічному музеї (ОДІАМ) у 1926–1933 рр. діяв інститут аспірантури.

За останні двадцять років посилюється інтерес дослідників до історії інституту аспірантури ОДІАМ [3–10], а також до біографій вчених, що безпосередньо брали участь в його діяльності [11–17]. Проте автори більшості наукових розвідок висвітлюють лише поверхнево зазначене питання [5–10], ігноруючи надбання сучасної історіографії [3–4; 11–17] та використовуючи історичні джерела виключно фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, нехтуючи документальними матеріалами Державного архіву Одеської області (ДАОО), що призводить до реконструкції тільки узагальненої картини без фактологічних даних. Незважаючи на здійснені спроби дослідниками, питання інституту аспірантури в ОДІАМ висвітлено недостатньо. Ця тема потребує подальшого, більш глибокого, всебічного наукового вивчення. Тому метою даної статті є аналіз основних аспектів форм підготовки та атестації кадрів вищої кваліфікації з археології в ОДІАМ.

Підготовка та атестація археологів в Одесі в 1926–1933 рр. здійснювалася при ОДІАМ, переважно випускників археологічного та історичного відділень факультету професійної освіти Одеського інституту народної освіти

(ОІНО) [4, с. 136, 335]. За вказані роки в аспірантурі ОДІАМ навчалося десять аспірантів (дві київські пошукачки вказали тільки дев'ять осіб [8, с. 365]): В. О. Веніамінова, Е. Г. Оксман, В. О. Пора-Леонович (з 1 жовтня 1926), М. М. Віркау, Г. Д. Штейнванд (з 1 жовтня 1927), Т. Г. Теохаріді (з 1 жовтня 1928), Є. П. Белен де Баллю (з 1 жовтня 1929), Ф. А. Козубовський, М. С. Сініцин, С. К. Корольюк (з 1930). Відповідно до навчального плану протягом перших двох років аспіранти слухали лекції з марксизму-ленінізму, курси та спецкурси з археологічних дисциплін та науково-дослідної роботи, брали участь у роботі семінарів, готували наукові доповіді, статті. Згідно з постановою НКО УСРР від 6 липня 1926 р. протягом трьох років аспіранти повинні були скласти соціально-політичний мінімум з марксистсько-ленінської теорії. Третій рік навчання був присвячений підготовці промоційної (випускної) роботи, захист якої мав проходити на публічному засіданні Наукової ради музею із захисту наукових праць та за участю представників від Укрнауки. До складу ради входили С. С. Дложевський (голова), М. Ф. Болтенко (секретар) та члени – професори Р. М. Волков і Д. К. Крайнев, К. М. Мілісавлевич, А. К. Драгоєв. На засіданнях Наукової ради, на відміну від сучасних подібних колегіальних органів, крім захисту дисертацій проходили апробацію наукових робіт аспірантів кафедри.

Загалом протягом трьох років аспіранти вдосконалювали знання з археології. Науковими співробітниками музею для аспірантів були розроблені програми спецкурсів з античної архітектури та скульптури (С. С. Дложевський), первісної археології, кераміки, етнографії (М. Ф. Болтенко) та проведені семінари з античних амфорних клейм (С. С. Дложевський), античної архітектури та скульптури (М. Ф. Болтенко), археологічної технології кераміки (А. К. Драгоєв), малювання і фотографування, грецької мови [18].

Крім виконання завдань аспірантської програми та участі у семінарах аспіранти активно займалися науково-дослідницькою діяльністю. Е. Г. Оксман, проводячи підготовку до участі в археологічних експедиціях на о. Березань та Ольвії, студіював звіти професора Е. Р. Штерна про розкопки на о. Березані за «Записками Одесского общества истории и древностей» та професора Р. А. Пренделя («Труды VI археологического съезда»), займався промиванням та реєстрацією березанських знахідок. Наслідком його аспірантської роботи стала доповідь на тему «Тиринт та його розкопування», яка була заслухана на прилюдному засіданні Наукової ради. Е. Г. Оксман підготував і видав «Бібліографічний покажчик літератури по охороні пам'яток матеріальної культури», а також підготував доповідь «Сокровища ермітажа в католицеских церквах Степової України» для II конференції археологів СРСР [11; 14].

Аспірантка В. О. Пора-Леонович проводила складання додаткового каталогу мап та креслень. У зв'язку з призначеною експедицією до Ольвії простудіювала праці Б. В. Фармаковського «Античная вазовая живопись», «Сообщения Академии Материальной культуры» та випуски «Известий Археологического комитета». З 1 серпня до 3 вересня 1927 р. брала участь у розкопках в Ольвії, як доглядач окремої ділянки та завідувачка технічними справами. За відрядженням музею їздила до Ленінграду з метою ознайомлення з керамікою, скульптурою та склом музею «Ермітажу». Її доповідь «Еволюція приватного будинку в еліністичну добу», як наслідок аспірантської праці була заслухана Науковою радою в прилюдному засіданні [15; 19].

Аспірантка В. О. Веніамінова при підготовці до участі в розкопках студіювала звіти професорів Е. Р. фон Штерна і Б. В. Фармаковського. Проходила практикум розкопок в Ольвії з 2 до 25 серпня 1927 р., де ознайомилась з територією заповідника, нівелювання місцевості, історичною літературою розкопок міста, класифікацією знахідок, технікою попередньої очистки, пакуванням та інвентаризацією знайденого матеріалу. Як частку аспірантської праці вона підготувала доповідь «Дорийский стиль и святилище Афайи по А. Фуртвенглеру» [20].

Аспіранти Т. Г. Теохаріди та Є. П. Белен де Баллю підготували відповідно роботи «Депо литейщика палеожелезной эпохи, найденного в 1856 г. у Тилигульського лимана» и «Промышленная база древнегреческой колонизации в Северном Черноморье» [21]. Аспіранти М. М. Вірка і Г. Д. Штейнванд під час підготовки до участі у розкопках вивчали звіти професорів Е. Р. Штерна і Б. В. Фармаковського, а з 2 до 25 серпня 1927 р. проводили практикум розкопок в Ольвії, де ознайомились з територією заповідника, нівелюванням місцевості, історичною літературою розкопок міста, класифікацією знахідок, технікою попередньої очистки, сортуванням, пакуванням та інвентаризацією знайденого матеріалу [3, с. 107; 17].

Підготовка аспірантів-археологів у музеї проводилася як індивідуально, так і колективно. Так, М. Ф. Болтенко разом з аспірантом Е. Г. Оксманом провів сортування, опис і підготовку для монтування на картоні речей з останніх розкопок біля селищ Усатово (1921–1926), В. Куяльник (1921–1926) та на о. Березань (1927), які потім були продемонстровані під час доповіді на Всеукраїнському археологічному комітеті у Києві та виставці досягнень археології за 10 років існування радянської влади. Також вони провели мандрівку-розвідку на Сухий лиман та зробили контрольні розкопки. З аспіранткою В. О. Пора-Леонтович М. Ф. Болтенко провів мандрівку-розвідку контрольного характеру до Лузановки [22].

Досить сильно перешкождали здачі у строк усіх форм звітності високі вимоги до аспірантських робіт усіх рівнів та, як наслідок, брак часу. З семи аспірантів музею, що навчалися в 1920-х рр. найбільше наблизилися до виконання аспірантського плану тільки двоє – Е. Г. Оксман і В. О. Пора-Леонович. Не сприяли науковій діяльності складні матеріальна база й фінансове становище. Надмірно малий штат великого за обсягом музею та відсутність технічного персоналу перешкождали займатися в достатній мірі науковою працею. Тіснота приміщень не давала можливості розташувати експонати, влаштувати читальну залу та лабораторії. Відсутність норм праці музейних робітників не давала можливості вірно диференціювати їх музейну роботу. Стипендію отримували не всі аспіранти [23]. На тлі цих труднощів наукові досягнення аспірантів – ентузіастів археології – виглядають вражаюче.

Аналіз підготовки аспірантів-археологів в ОДІАМ дозволяє стверджувати, що у 1920-х – на початку 1930-х рр. він був центром розвитку археологічної науки у цій сфері на півдні УСРР. Це був період, коли підготовка археологів-професіоналів здійснювалася не в університетах, а в альтернативній науково-дослідній установі – музеї. Можна дискутувати щодо окремих нюансів його інституційної форми, але вже в другій половині 1920-х рр., хоч і з деякими аберациями в науковій площині, він сформувався в постійну інституційну систему з підготовки та атестації археологів. Його співробітники зробили величезний внесок у розробку конкретних проблем археології, історії стародавнього світу, етнографії, нумізматики, епіграфіки та виховали плеяду молодих вчених, які продовжували розвиток археологічної науки в УСРР.

Посилення ідеологічного контролю з середини 1920-х рр. не здобуло належного результату. Творча свобода продовжувала стримуватися монополією державної ідеології, яка підкріплювалася різними, у тому числі й репресивними, заходами, яких зазнали багато археологів. Кінець 1930 р. став часом випробувань для музею. Під час перевірки науково-дослідних установ Одеси 17 листопада 1930 р. із складу його аспірантів було виключено В. О. Пора-Леонович і Т. Г. Теохаріді. Першу за невиконання плану та відрив від наукової праці, а другого за непролетарське походження та розбіжність з марксистсько-ленінською методологією. Г. Д. Штейнванда після закінчення аспірантури без захисту дисертації було переведено на посаду завідуючого відділу музею. Наукового співробітника Е. Оксмана на початку 1930 р. було заарештовано. Отже, на кінець 1930 р. залишилось тільки шість аспірантів [24].

На цьому тлі відсутність концентрації наукових сил (Е. Г. Оксман 18 лютого 1931 р. засуджений до ув'язнення на 10 років, М. Ф. Болтенко 1934 р. от-

римав п'ятирічний строк заслання, Т. Г. Теохаріді 16 грудня 1937 р. заарештовано, а 4 лютого 1938 р. розстріляно) та системи стабільної підготовки кадрів (інститут аспірантури нівельовано) не дозволяли успішно вирішувати завдання щодо збереження налагодженої інституціональної системи на якісно високому рівні.

Інститут аспірантури в ОДІАМ сприяв удосконаленню та зміцненню лідируючих та координуючих позицій одеської школи археологів. Основними характеристиками його діяльності на зламі 1920-х – 1930-х рр. стало створення системи підготовки кадрів у рамках спеціалізації з археології; організація планомірного систематичного вивчення регіону; координація діяльності археологічних структур та окремих дослідників всього південного сегменту археології в УСРР. Провідні фахівці музею (М. Ф. Болтенко і С. С. Дложевський) зберігали та забезпечили передання наукової спадкоємності у подальшому розвитку археології. Саме представники ранньорадянської генерації у ці роки у переважній більшості своїй у подальшій діяльності визначили структуру, проблематику, основні напрями розвитку археологічної науки. Серед них у першу чергу Ф. А. Козубовський, Е. Г. Оксман, В. О. Пора-Леонович, М. С. Сініцин, Т. Г. Теохаріді й Г. Д. Штейнванд – представники першої радянської генерації одеських археологів. У своїх дослідженнях вони вийшли далеко за межі успадкованих від своїх попередників наукових тем, поглиблюючи і розширюючи структуру первісної археології (північний неоліт, степові культури епохи бронзи і ранніх кочівників тощо). Тому у першій половині 1920-х рр. розвиток археології тривав у руслі тих дослідницьких завдань, які були намічені науковцями дореволюційної генерації, де особлива увага приділялася палеоетнологічному напрямку, який був націлений на вивчення відображення законів розвитку живих етнічних культур у матеріальних залишках культур археологічних. Починаючи з другої половини 1920-х рр. археологія все більш втрачала специфіку попередніх досліджень, поступово розчиняючись у проблемах соціології з ідеологічним присмаком соціалістичних віянь. Саме розширення проблематики досліджень стало основною ознакою у розвитку археології другої половини 1920-х – на початку 1930-х рр., що об'єктивно приваблювало науковців нової генерації.

На прикладі ОДІАМ розглянуто проблему підготовки фахівців-археологів в УСРР. Завдяки проведеному аналізу проглядається тенденція з боку влади бачити в аспірантах насамперед наукових співробітників установи, але не тими, хто навчається. Звідси і відсутність навчального процесу, його здійснення на рівні неформальної комунікації. Велике громадське навантаження аспірантів, непродуманість процедури підготовки дослідників, матеріальні

труднощі, слабка підготовка у школах та непрофільних вишах створювали труднощі у вихованні нового покоління дослідників-археологів.

У 1920–1923 рр. в умовах переломного періоду становлення нової форми держави та суспільства між новою генерацією наукової спільноти відбувся процес конфронтації та протистояння за лідерські позиції у проведенні наукових археологічних досліджень у регіоні. Археологічні спостереження усвідомлювалися сучасниками як соціально значуща місія. Предметне бачення археологічного знання відбивало невідривність його специфіки від інших галузей історії. У 1920-х рр. регіональна археологія півдня УСРР, організуючим початком якої виступало одеське ядро вчених, набуло вигляду наукового організму, що склався, вже в рамках іншої системи – радянської історичної науки.

У розвитку археології в СРСР творча свобода не залежала від монополії державної ідеології до кінця 1920-х рр., коли ця монополія почала виявлятися у вигляді різних методів тотального контролю, у тому числі й репресивних, які відчували на собі багато археологів. У 1933 р. в ОДІАМ було ліквідовано інститут аспірантури. Процес інституціоналізації підготовки аспірантів з археології на півдні УСРР був продовжений на початку другої третини 1930-х рр., що було пов'язано з відкриттям 1934 р. на історичному факультеті Одеського державного університету кафедри історії стародавнього світу та археології, яка, незважаючи на статус профільної університетської кафедри, яка забезпечувала підготовку фахівців та спадкоємність наукових досліджень не стала осередком формування основ археологічного центру в регіоні. На тлі відсутності припливу наукових сил та їх концентрації, а також нестабільної системи підготовки кадрів політика радянської влади не сприяла успішному вирішенню завдання щодо збереження налагодженої інституційної системи на якісно високому рівні. У 1930-х рр. своєрідність процесу формування наукової спільноти археологів визначалася радянською владою та комуністичною партією, які контролювали кадрову ситуацію, тематику досліджень, доступ до матеріалів, тримали під наглядом життя та діяльність вчених. У зв'язку з цим протягом 1930-х рр. штати археологічних науково-дослідних установ залишалися нечисленними.

Список використаних джерел

1. Левченко В. В. Розвиток мережі науково-дослідних установ Одеси в 1920-х роках. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2010. Вип. XXVIII. С. 208–212.

2. Водотика С. Г. Наукове життя Одеси 1920-х рр. (Структура та взаємодія дослідних установ гуманітарного профілю). Одесі – 200. Ч. II. Одеса, 1994. С. 111–113.
3. Левченко В. В. Діяльність науково-дослідної кафедри Одеського історико-археологічного музею (1922–1930). Проблеми славянознавства. Сборник наукових статей і матеріалів. Вып. 6. Брянск, 2004. С. 104–109.
4. Левченко В. В. Історія Одеського інституту народної освіти (1920–1930 рр.): позитивний досвід невдалого експерименту / Відп. ред. В. М. Хмарський; наук. ред. Т. М. Попова. Одеса: ТЕС, 2010. 428 с.
5. Пудовкіна А. С. Археологічна діяльність музеїв України у 1919–1934 рр.: історіографічний аспект. Археологія. 2010. №3. С. 123–133.
6. Пудовкіна А. С. Історія археологічних досліджень музеїв України (1920-ті – початок 1930-х рр.) у контексті дослідження історії вітчизняної археології. Матеріали III Волинської Міжнародної історико-краєзнавчої конференції (Житомир, 12–13 листопада 2010 р.). Житомир, 2010. С. 200–201.
7. Пудовкіна А. С. Особистісний вимір музейної археології Радянської України 1920-х – початку 1930-х рр. Література та культура Полісся. 2011. Вып. 61. С. 159–164.
8. Яненко А. С., Тарнавська С. В. Підготовка та підвищення кваліфікації археологічних кадрів при музеях УСРР (1920-ті – початок 1930-х років). Сіверщина в історії України. 2011. Вып. 5. С. 363–367.
9. Яненко А. Історія музейної археології УСРР (1919–1934). К.: Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, 2016. 368 с.
10. Каряка О. В., Яненко А. С. Матеріали обстеження державного заповідника «Ольвія» 1938 р.: боротьба за «цінну історичну одиницю». Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. 2017. Вып. 21. С. 331–342.
11. Левченко В. В. Тричі засуджений Еммануїл Оксман (1899–1961): до 110-річчя від дня народження. Юго-Запад. Одессика. Историко-краеведческий научный альманах. 2009. Вып. 7. С. 242–257.
12. Левченко В. В. Драгоєв Андрій Костянтинович. Одеські історики. Том 1 (початок XIX – середина XX ст.). Одеса, 2009. С. 134.
13. Левченко В. В. Мілісавлевич Костянтин Мілошевич. Одеські історики. Том 1 (початок XIX – середина XX ст.). Одеса, 2009. С. 238–239.
14. Левченко В. В. Оксман Еммануїл Григорович. Одеські історики. Том 1 (початок XIX – середина XX ст.). Одеса, 2009. С. 268–271.
15. Левченко В. В. Пора-Леонівич Варвара Олександрівна. Одеські історики. Том 1 (початок XIX – середина XX ст.). Одеса, 2009. С. 316–317.
16. Левченко В. В. Теохаріді (Феохаріді) Теохарій (Феохара) Георгійович. Одеські історики. Том 1 (початок XIX – середина XX ст.). Одеса, 2009. С. 394–395.
17. Левченко В. В. Штейнванд Герборд (Герберт) Данилович. Одеські історики. Том 1 (початок XIX – середина XX ст.). Одеса, 2009. С. 449–451.
18. ДАОО. Ф. Р-39. Оп. 1. Спр. 62. Арк. 7, 9 зв., 16, 21, 29–30.
19. Левченко В. В. Доля археолога: штрихи до біографії В. О. Пора-Леонівич (до 80-х років від дня смерті). Стародавнє Причорномор'я. Випуск XIV / Голов. ред. О. М. Луговий. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2023. С. 82–90.

20. ДАОО. Ф. Р-39. Оп. 1. Спр. 62. Арк. 7, 8–8 зв., 16 зв., 18–18 зв.
 21. ДАОО. Ф. Р-39. Оп. 1. Спр. 56. Арк. 93; Спр. 62. Арк. 18, 30–30 зв.
 22. ДАОО. Ф. Р-39. Оп. 1. Спр. 62. Арк. 7 зв., 16, 17 зв.
 23. ДАОО. Ф. Р-39. Оп. 1. Спр. 62. Арк. 26, 28–29; Спр. 89. Арк. 26.
 24. ДАОО. Ф. Р-39. Оп. 1. Спр. 62. Арк. 10.

ПОВСТАННЯ ЧИ РЕВОЛЮЦІЯ: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АРСЕНАЛ ОЛДЖЕРНОНА СІДНЕЯ

Ірина Немченко

кандидат історичних наук,
 доцент, м. Одеса

Анотація. У статті розглядаються деякі термінологічні аспекти політичної творчості Олджернона Сіднея (1622–1683). Дієвий учасник Англійської революції середини XVII ст., Сідней звертався до проблем спротиву тиранічному правлінню у своєму політичному трактаті «Discourses concerning Government» (1683 р.). Ставлення мислителя до проявів такого спротиву та термінологічний «арсенал», що він залуцає для висловлення своїх оцінок, – у центрі уваги автора статті.

Ключові слова: О. Сідней, політичні ідеї, Англійська революція XVII ст., повстання, Т. Гоббс, М. Нідгем.

Abstract. The article deals with some terminological aspects of the political legacy of Algernon Sydney (1622–1683). An active participant of the English Revolution of the mid-seventeenth century, Sydney considered the issue of resistance to arbitrary power in his political treatise «Discourses concerning Government» (1683). The author of the article focuses on the thinker's attitude to social protest and the terminological «arsenal» he uses to express his assessments.

Keywords: A. Sidney, political ideas, English revolution of the 17th century, rebellion, Th. Hobbes, M. Nedham.

Олджернон Сідней (1622–1683) – одна з найяскравіших історичних постатей Англії XVII ст. Аристократ, блискуче освічений автор політичних творів, дипломат, воїн – під час Англійської революції 40-х років XVII ст. він став на бік Парламенту, командував кавалерійським загоном в дивізії Кромвелля, обирався до Палати общин, був членом Державної ради, а згодом політичним емігрантом, мандрівником, дослідником природи.

Наукове видання

**АО:
Nomina nuda tenemus**

Меморіальні читання
А. О. Добролюбського

Українською та англійською мовами

Підписано до друку 27.06.2024 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура Alegreya
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 12,1. Наклад 100 прим.
Зам. № 1706/1

Надруковано з готового оригінал-макета у друкарні «Апрель»
ФОП Бондаренко М. О.
65045, м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
Тел.: +38 (048) 703 11 86
info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014